

Wiktymizacja dzieci na Litwie

RENATA GIEDRYTĖ, JUDITA ŽUKAUSKAITĖ

Institut Prawny, Litwa

Artykuł prezentuje ustalenia jakościowego badania wiktyzmizacji dzieci na Litwie. Celem przeprowadzonego metodą zogniskowanych wywiadów grupowych badania była ocena poziomu świadomości, opinii i przekonań dotyczących problemu wiktymizacji dzieci na Litwie w różnych grupach społecznych. Obszarem szczególnego zainteresowania i pogłębionej analizy był problem wykorzystywania seksualnego dzieci.

SŁOWA KLUCZOWE:

DZIECI, WIKTYMIZACJA, PRZEMOC, WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE

Wprowadzenie

Opracowanie skutecznego systemu profilaktyki i interwencji w przypadkach wykorzystywania seksualnego dzieci bez głębszej analizy zjawiska i oceny jego miejsca w szerszym kontekście wiktymizacji dzieci oraz przeanalizowania aktualnej sytuacji w zakresie wiktymizacji dzieci jest niemożliwe. W licznych badaniach (np. Hashima, Finkelhor, 1999; Margolin, Gordis, 2000; Finkelhor, Ormrod, Turner, Hamby, 2005) wykazano, że dzieci są szczególnie bezbronni i narażone na krzywdzenie. Częściej niż dorośli padają ofiarą przestępstw. Doświadczenie wiktymizacji może wpływać między innymi na formowanie się osobowości dziecka, jego osiągnięcia szkolne, pojawienie się zachowań przestępczych lub antyspołecznych. Co istotne, dzieci nie mają umiejętności samoobrony i są całkowicie zależne od dorosłych (Finkelhor, 2007, s. 10; Uscila, 2005, s. 25, 43).

Podobnie jak dorośli, dzieci mogą doświadczać różnych typów wiktymizacji (m.in.

przestępstw, przemocy fizycznej lub emocjonalnej). Niektóre formy wiktymizacji są jednak w szczególności związane ze statusem dziecka, na przykład zaniebdywanie lub przemoc, której sprawcami są rodzice bądź inni krewni. Należy ponadto zwrócić uwagę na specyfikę przestępstw seksualnych przeciwko dzieciom. Zarówno dzieci, jak i dorośli mogą doświadczyć napaści fizycznej, jednak każda forma aktywności seksualnej z udziałem dziecka – nawet jeśli odbywa się za jego zgodą – w wielu krajach uznawana jest za przestępstwo (Finkelhor, 2007, s. 10–13). Dzieci i młodzież częściej padają ofiarą zachowań przemocowych (np. krzywdzenia, rozboju), a ryzyko takich zdarzeń zmniejsza się z wiekiem (Albanese, 2002, s. 87; Vito i in., 2007: 40). Przemoc rówieśnicza, której ofiarą pada duża liczba dzieci i nastolatków, często pozostaje niezauważona przez rodziców i organy ścigania (Finkelhor, 2007, s. 10–14).

Dążąc do osiągnięcia celów projektu zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci¹, takich jak poprawa koordynacji i współpracy między władzami lokalnymi, organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości oraz innymi instytucjami; stworzenie i wdrożenie narzędzi zapobiegania wykorzystywaniu dzieci poprzez międzynarodową wymianę praktyk i instrumentów itd.), kraje partnerskie – Polska i Litwa przeprowadziły badania dotyczące zjawiska wiktyimizacji dzieci. Wybrano różne metody badawcze – w Polsce przeprowadzono badanie ilościowe wiktyimizacji dzieci², a na Litwie badanie jakościowe³. Badanie litewskie miało

na celu ocenę poziomu świadomości, percepcji, opinii i przekonań dotyczących zjawiska wiktyimizacji dzieci w różnych grupach społecznych. Mając na względzie cel główny i cele szczegółowe projektu, badanie litewskie służyło ogólnej ocenie problemu wiktyimizacji dzieci oraz, w pogłębionej analizie, skupiało się na wykorzystywaniu seksualnym dzieci. Dopiero po przeanalizowaniu zjawiska wiktyimizacji dzieci można bowiem opracować skuteczne strategie i narzędzia profilaktyczne oraz zwiększyć skuteczność rozpoznawania przypadków wiktyimizacji dzieci, w tym wykorzystywania seksualnego.

Metodologia badania wiktyimizacji dzieci na Litwie

Badania przeprowadzono metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (grup fokusowych). Wywiady prowadzono przy użyciu częściowo ustrukturalizowanego kwestionariusza, który obejmował osiem głównych zagadnień: związek respondenta lub instytucji ze zjawiskiem wiktyimizacji dzieci; częstość występowania wiktyimizacji dzieci i ocena tego problemu; formy i charakterystyka wiktyimizacji dzieci; charakterystyka dzieci – ofiar wykorzystywania seksualnego; najważniejsze problemy w obszarze wykorzystywania seksualnego dzieci; regulacje i praktyki prawne

dotyczące wykorzystywania seksualnego dzieci; profilaktyka wykorzystywania seksualnego dzieci i percepcja tego problemu.

Aby dokonać szczegółowej i wszechstronnej oceny problemu wiktyimizacji dzieci, utworzono trzy grupy fokusowe:

- I. grupa polityków, ustawodawców, przedstawicieli instytucji państwowych, organów ścigania i instytucji wymiaru sprawiedliwości (7 osób);
- II. grupa przedstawicieli organizacji pozarządowych i szkół – nauczycieli, pracowników socjalnych, psychologów (5 osób).

¹ Projekt realizowany był w Polsce, na Litwie i Łotwie w latach 2012–13 w ramach programu Prevention of and Fight against Crime Komisji Europejskiej – Dyrekcji Generalnej do Spraw Wewnętrznych.

² Wyniki badań polskich są obszernie prezentowane w kwartalniku *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, vol. 12, nr 3, 2013

³ Na Litwie prowadzono także badania ilościowe. Międzynarodowe badanie zachowań przestępczych, postaw i wiktyimizacji dzieci i młodzieży (*ISRD-2*), przeprowadzone w 2006 roku, wykazało, że 29,2% uczniów w wieku 13–15 lat doświadczyło przynajmniej jednej formy wiktyimizacji (rozboju, uszkodzenia ciała, kradzieży, przemocy rówieśniczej). Największa grupa uczniów (16,2%) doświadczyła przemocy rówieśniczej. Na podstawie wyników tego badania stwierdzono, że różnica między ogólnym poziomem wiktyimizacji wśród dziewczyn i chłopców jest nieznaczna (Justickaja i in., 2008: 84-85, 93). Badanie przeprowadzone przez Litewskie Centrum Zapobiegania Przemocy w roku 2007 potwierdziło, że najczęstszym doświadczeniem wiktyimizacji wśród litewskich uczniów jest przemoc rówieśnicza (59% uczniów w wieku 12–14 lat i 62% uczniów w wieku 15–17 lat doświadczyło przemocy rówieśniczej w ciągu ostatnich 5 lat). Analiza z podziałem na różne przestępstwa wykazała, że w roku 2006 największa grupa dzieci i dorastającej młodzieży (13,9%) doświadczyła zadawania bólu i niewielkich uszkodzeń ciała; 3,7% uczniów padło ofiarą przestępstw seksualnych. W 39% przypadków sprawcą wiktyimizacji była osoba obca. Prawie jedna czwarta (23%) uczniów, którzy doświadczyli wiktyimizacji, została skrzywdzona przez kolegów z klasy albo osoby uczęszczające do tej samej szkoły. Największa część ofiar wiktyimizacji (33%) doświadczyła jej w szkole albo w pobliżu szkoły (Uscila, 2008: 93, 97-99). W 2010 roku Centrum Pomocy Dzieciom przeprowadziło badanie zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci w instytucjach opiekuńczych. Badanie wykazało, że spośród 71 uczestników – młodych ludzi w wieku 15–18 lat – większość doświadczyła słownego napastowania seksualnego (Seksualinė prievarta prieš vaikus iš globos institucijų, 2010). Pod koniec 2013 roku na Litwie przeprowadzone zostanie kolejne międzynarodowe badanie zachowań przestępczych i wiktyimizacji młodzieży (*ISRD-3*).

III. grupa rodziców, których dzieci doświadczyły wiktyimizacji (4 osoby).

Grupy fokusowe utworzono przy użyciu metody doboru celowego. Badanie zostało przepro-

wadzone od listopada do grudnia 2012 roku przez firmę badawczą Viseo In.

Wyniki badania wiktyimizacji dzieci na Litwie

Kontakt respondenta lub instytucji ze zjawiskiem wiktyimizacji dzieci

Ze względu na zróżnicowane doświadczenia – zawodowe, praktyczne i osobiste – grup fokusowych, uczestnicy badania mieli kontakt z szerokim zakresem form wiktyimizacji dzieci: przemocą domową, zaniedbywaniem, przemocą fizyczną i wykorzystywaniem seksualnym, przemocą rówieśniczą, angażowaniem w zachowania przestępcze (np. rozboje, żebractwo), nakłanianiem do zażywania substancji psychoaktywnych (zmieniających stan świadomości; np. zachęcanie przez rodziców, rodzeństwo lub rówieśników do picia alkoholu lub palenia tytoniu); wiktyimizacją przez różne typy przestępstw.

Członkowie pierwszej i drugiej grupy fokusowej mieli kontakt z wiktyimizacją dzieci podczas wykonywania obowiązków zawodowych (np. pracy policjanta, nauczyciela czy psychologa). Na podstawie doświadczeń zawodowych i zgromadzonej wiedzy praktycznej, respondenci opisywali formy wiktyimizacji dzieci, z jakimi mieli do czynienia, oraz relacjonowali konkretne problemy, z jakimi musieli sobie radzić.

Członkowie trzeciej grupy fokusowej (rodzice) relacjonowali doświadczenia wiktyimizacji swoich dzieci. Dzieci rodziców wchodzących w skład tej grupy doświadczyły dwóch form wiktyimizacji: krzywdzenia psychicznego (emocjonalnego) i przemocy fizycznej. O tym, że dzieci w doświadczenia tych dwóch form krzywdzenia, rodzice dowiadawali się od samych dzieci. Według respondentów wcześniej czy później dzieci w jakiś sposób sygnalizują problemy, z którymi borykają się w szkole, ale duża liczba incydentów wiktyimizacji (zwłaszcza krzywdzenia emocjonalnego) nie zostaje zgłoszona. Zależy to w dużej mierze od relacji dziecko-rodzice i od poziomu zaufania w tej

relacji. Bardzo ważne jest także zainteresowanie rodziców sprawami szkolnymi dziecka i dbałość o to, by dzieci nauczyły się dzielić swoimi troskami i problemami z rodziną. Trzeba jednak zauważyć, że w niektórych wypadkach rodzice nie reagują na krzywdzenie, mimo że dziecko powiedziało im o swoich problemach (dzieje się tak zwłaszcza w sytuacji, gdy dziecko jest ignorowane lub odrzucane społecznie). W takich przypadkach rodzice często pozostawiają sprawy własnemu biegowi w przekonaniu, że jest to element naturalnego procesu (np. adaptacji szkolnej) – do czasu, aż incydenty krzywdzenia przybiorą poważniejsze formy. Przypadki przemocy fizycznej spotykają się natomiast z bardziej zdecydowaną reakcją. Uczestnicy dyskusji rozmawiali na przykład o sytuacji, gdy nauczyciel wychowania fizycznego dopuścił się przemocy fizycznej wobec jednego z uczniów (nauczyciel popchnął na ścianę i kopnął ucznia w nogę, próbując go zdyscyplinować). Chociaż w tej sprawie wszczęto dochodzenie przedprocesowe, po pewnym czasie zostało ono umorzone, ponieważ matka wycofała skargę. Czasami ludzie próbują usprawiedliwić przemoc fizyczną, twierdząc, że dzieci same ją prowokują.

Członkowie trzeciej grupy dyskusyjnej podkreślali rolę nauczycieli w rozwiązywaniu problemu wiktyimizacji dzieci. Według respondentów nauczyciele powinni być spostrzegawczy i reagować na wczesne sygnały potencjalnego krzywdzenia. Byli oni zdania, że dzieci rzadziej padają ofiarą krzywdzenia w szkołach, w których nauczyciele zachęcają uczniów do współpracy, tolerancji itp. Opowiadając o doświadczeniach swoich dzieci, rodzice podawali przykłady zarówno złych, jak i dobrych praktyk. Zdaniem rodziców niektórzy

nauczyciele traktują problemy zbyt powierzchownie, nie próbując analizować ani oddziaływać na przyczyny wiktyimizacji, a część z nich sama stwarza warunki sprzyjające krzywdzeniu psychicznemu (np. zachęcając uczniów do nadmiernej rywalizacji o oceny, co wywołuje napięcie psychiczne

zarówno u uczniów, jak i ich rodziców). Inni nauczyciele starają się wytworzyć w klasie ducha wspólnoty i wzajemnej życzliwości oraz szybko reagują na niepokojące sygnały (np. zachęcają uczniów do udziału w różnych projektach lub okazują zainteresowanie ich problemami).

Częstość występowania wiktyimizacji dzieci i ocena tego problemu

Wszyscy członkowie grup fokusowych zgodzili się co do tego, że zjawisko wiktyimizacji dzieci jest na Litwie bardzo rozpowszechnione. Członkowie pierwszej grupy ilustrowali skalę tego problemu danymi statystycznymi zgromadzonymi przez reprezentowane przez siebie instytucje. Na przykład w 2012 roku Urząd Ochrony Praw Dziecka odebrał ponad 1200 zgłoszeń dotyczących incydentów krzywdzenia. Badani podkreślali jednak, że są to tylko oficjalne statystyki. Ich zdaniem zjawisko wiktyimizacji dzieci odznacza się wysokim stopniem latencji (utajenia).

Według badanych z drugiej grupy fokusowej, liczba litewskich dzieci, które doświadczyły różnych form wiktyimizacji, może być trzy lub cztery razy większa niż wynika z oficjalnych danych. Zdaniem respondentów około 50% uczniów doświadczyło wiktyimizacji. Za główną przyczynę takiego stanu rzeczy badani uznali niechęć dzieci do ujawniania doświadczeń wiktyimizacji, brak zaufania dorosłych do dzieci, a nawet niechęć dorosłych do upubliczniania takich problemów i rozmawiania o nich w otwarty sposób.

Członkowie trzeciej grupy fokusowej byli zdania, że problem wiktyimizacji dzieci nie tylko jest na Litwie bardzo poważny, ale odzwierciedla także szerszą pojętą sytuację w społeczeństwie litewskim. Rodzice zgodzili się co do tego, że krzywdzenie dzieci i krzywdzenie wśród dzieci obrazuje kondycję społeczeństwa i panujące w nim relacje. Innymi słowy, naśladowanie relacji między dorosłymi stanowi odzwierciedlenie wartości wyznawanych przez rodziny i przez społeczeństwo jako całość.

Podsumowując opinie wyrażone przez członków grup fokusowych, można stwierdzić, że do

najważniejszych przyczyn **wiktyimizacji dzieci** należą:

- brak lub niedostatek umiejętności rodzicielskich (wychowawczych); postawy wobec stosowania środków dyscyplinujących (np. rodzice często nie zdają sobie sprawy, że ich słowa i zachowania ranią dzieci i wyrządzają im krzywdę; uważają, że stosowane przez nich środki dyscyplinujące są właściwe i korzystnie wpływające na zachowanie dzieci);
- nieprawidłowe relacje w rodzinie, krzywdzenie między członkami rodziny, rozwód rodziców (będąc świadkami nieustannych awantur i przemocy fizycznej między rodzicami, dzieci doświadczają wiktyimizacji pośredniej);
- upublicznianie pewnych informacji (media przekazują opinii publicznej liczne informacje na temat przestępczości; mając kontakt z takimi treściami za pośrednictwem publicznych kanałów komunikacji, dzieci i dorastający młodzi ludzie mogą je wykorzystywać w dążeniu do swoich celów i w ten sposób krzywdzić inne dzieci);
- trudna sytuacja ekonomiczna rodzin: bezrobocie rodziców lub ich zaabsorbowanie pracą (dzieci doświadczają wiktyimizacji na skutek zaniedbywania fizycznego lub braku opieki);
- uczenie się zachowań przestępczych i przekazywanie takich doświadczeń młodszemu członkowi rodziny, sąsiadom lub kolegom z klasy (np. dzieci podejmują zachowania przestępcze, których nauczyły się w rodzinie i które wydają im się normalne i właściwe);
- koncentracja przestrzenna rodzin z grupy ryzyka (mieszkania socjalne, w których mieszkają takie rodziny, często koncentrują się

w określonych rejonach miasta). Mieszkania socjalne przyciągają ludzi z antyspołecznym stylem życia, którzy przekazują ten model swoim dzieciom. Dzieci padają ofiarą przestępstw nie tylko w domu, ale także poza nim – na podwórku lub w najbliższym sąsiedztwie.

- zmiana szkoły (dzieciom trudno się zaadaptować w nowym środowisku, doświadczają przemocy rówieśniczej w klasie).

Zastanawiając się nad **znaczeniem problemu wiktylizacji dzieci na Litwie**, badani z pierwszej grupy fokusowej zwrócili uwagę na brak ukierunkowanych, spójnych działań w tym obszarze. Według badanych ta sytuacja jest zdeterminowana przez kilka czynników. Po pierwsze, problemowi wiktylizacji dzieci nie poświęca się wystarczająco dużo uwagi, a zainteresowanie tym zjawiskiem jest sporadyczne i niespójne. Na Litwie problem wiktylizacji dzieci jest analizowany fragmentarycznie; realizuje się nieliczne projekty i konferencje. Po drugie, ten problem bywa wykorzystywany jako narzędzie retoryki politycznej w poszukiwaniu poparcia społecznego. Po trzecie, w mediach

brakuje całościowej prezentacji problemu wiktylizacji dzieci. W publicznych kanałach komunikacji przedstawia się i komentuje pojedyncze przypadki krzywdzenia, które są często wykorzystywane przez polityków.

Rozmawiając o uwadze, jaką na Litwie poświęca się problemowi wiktylizacji dzieci, przedstawiciele organizacji pozarządowych i pracownicy szkół wyrazili opinię, że działania państwa koncentrują się wyłącznie na reagowaniu na istniejące problemy, a nie na profilaktyce. Na przykład – uzasadniali tę opinię badani – instytucje ochrony praw dziecka i pracownicy socjalni zaczynają pracę z rodzinami z grupy ryzyka dopiero wtedy, gdy zostaną one umieszczone na liście rodzin zagrożonych krzywdzeniem. Zdaniem badanych, władze powinny podnosić świadomość ról rodzicielskich i obowiązków członków rodziny przez działania adresowane do całego społeczeństwa, jeszcze przed wystąpieniem tego rodzaju problemów. Ponadto badani wyrazili opinię, że państwo powinno przyrzeć się aktualnemu systemowi świadczeń społecznych, ponieważ dzisiaj rodzice z grup ryzyka nie mają motywacji do poszukiwania pracy.

Formy wiktylizacji dzieci oraz ich charakterystyka

Podsumowując opinie wszystkich grup dyskusyjnych, najczęstszymi formami wiktylizacji dzieci wymienianymi przez respondentów były przemoc psychiczna i zaniedbywanie, a formy najtrudniejsze do rozpoznania to według badanych przemoc psychiczna i wykorzystywanie seksualne. Wyjaśniając przyczyny tych trendów, członkowie poszczególnych grup fokusowych podkreślali różne aspekty. Respondenci z pierwszej grupy byli skłonni uważać, że **krzywdzeniu psychicznemu** poświęca się za mało uwagi i że ta forma wiktylizacji jest trudna do rozpoznania. Jako przykład respondenci wspomnieli o litewskiej Ustawie o ochronie przed przemocą domową – jej zapisy odnoszą się do przemocy fizycznej, wykorzystywania seksualnego i krzywdzenia psychicznego, w praktyce jednak organy ścigania rejestrują

przede wszystkim przemoc fizyczną i wykorzystywanie seksualne, których następstwa można łatwo zauważyć. Pomocy nie otrzymują natomiast dzieci, które były świadkami konfliktów lub przemocy w rodzinie. Takich dzieci nie rejestruje się jako ofiar krzywdzenia, mimo że członkowie grup fokusowych byli zdania, iż dzieci będące świadkami takich zdarzeń doświadczają krzywdzenia psychicznego.

Rozmawiając na temat krzywdzenia psychicznego, członkowie drugiej grupy podkreślali brak umiejętności rodzicielskich. Według badanych, dzieci często uznają przemoc psychiczną za normalny sposób komunikacji – sposób, którego nauczyły się w rodzinie i który jest powszechny w ich najbliższym otoczeniu. Zdaniem respondentów w rodzinach brakuje więzi emocjonalnych,

komunikacji, wspierania dzieci i zdolności akceptowania ich takimi, jakie są. Rodzice, którzy dopuszczają się przemocy psychicznej, często nie zdają sobie sprawy, że ich zachowanie i epitetety (np. tępak, ofiara losu) wyrządzają dziecku krzywdę. Dzieci, które obserwują taki model zachowania i komunikacji, mogą go zinternalizować i wykorzystywać w relacjach z kolegami ze szkoły. Badani zauważyli, że stosowanie przemocy psychicznej wobec dzieci jest częste nie tylko w rodzinach z grup ryzyka, ale może także występować w rodzinach o wysokim statusie społecznym.

Rozmawiając o krzywdzeniu psychicznym, członkowie trzeciej grupy fokusowej odnosili się do doświadczeń swoich dzieci i mówili przede wszystkim o przemocy psychicznej w szkole. Według rodziców przemoc psychiczna w szkole na ogół jest skierowana przeciwko konkretnemu uczniowi, a jej sprawcy to grupa uczniów, a nawet cała klasa. To zjawisko ma więc charakter zbiorowy. Dzieci respondentów doświadczyły także pośredniego krzywdzenia psychicznego, polegającego na odrzuceniu społecznym lub ignorowaniu dziecka w klasie. Według rodziców ten typ krzywdzenia jest szczególnie trudny do rozpoznania. Do przyczyn takiego krzywdzenia należą między innymi mobilność (zmiana szkoły) i tworzenie się grup rówieśniczych na podstawie określonego kryterium (np. stylu ubierania się, statusu społecznego, zainteresowań itp.). W obu wypadkach dzieci są odrzucane ze względu na „status obcego” (grupa niechętnie przyjmuje nowych uczniów), inność (dzieci starają się zachować swoją pozycję w grupie lub tożsamość grupową i nie akceptują jednostki, która wygląda lub ubiera się inaczej). Według relacji badanych rodziców ich dzieci doświadczyły przemocy psychicznej przede wszystkim ze strony rówieśników, podczas gdy sprawcami przemocy fizycznej byli zarówno inni uczniowie, jak i nauczyciele.

Omawiając problem **zaniebdywania dzieci**, badani z drugiej grupy fokusowej uznali, że tę formę wiktymizacji determinuje przede wszystkim brak umiejętności rodzicielskich, używanie substancji psychoaktywnych przez rodziców lub dzieci oraz nakłanianie dziecka do uczestnictwa

w aktywności przestępczej. Na przykład dzieci z rodzin wysokiego ryzyka są nakłaniane do kradzieży i żebractwa. Dzieci dorastające w takich rodzinach uczą się troszczyć o siebie po swojemu, a ich rodzice nie zauważają, że dziecko przyniosło ze szkoły cudzy tornister, używa nieswojego długopisu itp.

Wykorzystywanie seksualne uważane jest za jedną z najtrudniejszych do wykrycia form wiktymizacji dzieci; dotyczy to zwłaszcza wiktymizacji doświadczanej w rodzinie (np. gdy sprawcą jest partner matki). Członkowie grup fokusowych wskazali kilka czynników utrudniających rozpoznawanie wykorzystywania seksualnego dzieci:

- Zachowywanie w tajemnicy incydentów wykorzystywania seksualnego dzieci w rodzinie (dom jest uważany za zamkniętą przestrzeń, w którą ludzie z zewnątrz nie powinni ingerować; zdarza się też, że rodzice nie zgłaszają wykorzystywania, aby ochronić swoje dziecko przez wiktymizacją wtórną);
- Chęć zapewnienia ochrony sprawcy (np. matka może chronić swojego partnera, a nie dziecko);
- Lęk przed utratą bliskiej osoby (między sprawcą a ofiarą często istnieje silna więź, której dziecko nie chce stracić);
- Strach przed sprawcą (niektóre dzieci nie chcą mówić o swoich doświadczeniach, ponieważ są zastraszane przez sprawcę; w ten sposób sprawca może zachować swój postępek w tajemnicy i kontrolować ofiarę);
- Poziom dojrzałości dziecka i jego schematów myślenia (niektóre dzieci, zwłaszcza młodsze, nie zdają sobie sprawy, że zostały wykorzystane seksualnie);
- Poczucie winy i wstydu (czasami dzieci obwiniają się o to, co je spotyka).

Zdaniem uczestników dyskusji fokusowych często celowo nie upublicznia się incydentów wykorzystywania seksualnego, próbując poradzić sobie z sytuacją w inny sposób (np. przez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub instytucji opiekuńczej w celu zerwania jego związku ze sprawcą). W przypadkach wykorzystywania

seksualnego, w których dzieci są zastraszone przez sprawców, niezwykle ważne jest to, aby osoby z otoczenia dziecka (nauczyciele, przyjaciele) były w stanie zauważyć wczesne oznaki krzywdzenia i zgłosić je odpowiedniej instytucji. Część respondentów wyraziła jednak odmienny pogląd

– uznała, że rozpoznanie napaści seksualnej nie jest trudne. Zdaniem profesjonalistów z pierwszej grupy dyskusyjnej dużo trudniej rozpoznać i udowodnić przemoc psychiczną występującą w rodzinie, ponieważ jest ona w większym stopniu tolerowana przez społeczeństwo.

Wykorzystywanie seksualne dzieci

Cechy dzieci, które doświadczyły wykorzystywania seksualnego: badanie miało na celu ustalenie, jakie dzieci najczęściej padają ofiarą wykorzystywania seksualnego. Członkowie pierwszej i drugiej grupy fokusowej charakteryzowali profil ofiar wykorzystywania na podstawie danych statystycznych zgromadzonych przez reprezentowane przez siebie instytucje albo na podstawie swojej praktyki. Zdaniem członków obu tych grup ofiarą wykorzystywania częściej padają dziewczynki niż chłopcy. Respondenci twierdzili, że wykorzystywania seksualnego doświadczają już czteroletnie dzieci. Niezależnie od danych statystycznych badani z obu grup byli zdania, że rzeczywista liczba incydentów wykorzystywania seksualnego dzieci jest większa niż wynika z oficjalnych danych.

Profesjoniści z pierwszej grupy fokusowej zauważyli, że ofiarą wykorzystywania najczęściej padają dziewczynki w wieku 10–14 lat. Chłopcy, którzy doświadczyli tej formy krzywdzenia, zwykle mają poniżej dziesięciu lat. Według badanych z pierwszej grupy, chłopcy mogą reagować na doświadczenie wiktyimizacji seksualnej na dwa sposoby: ukrywają to doświadczenie i częściej niż dziewczynki przyjmują postawę obronną albo sami zaczynają przejawiać krzywdzące zachowania. Badani wyrazili również przekonanie, że przypadki wykorzystywania seksualnego niemowląt, które nie są w stanie zrozumieć, czego doświadczają, są częstsze niż wynika z oficjalnych danych.

Członkowie drugiej grupy fokusowej podkreślali związek między pozycją społeczną rodziny a wiktyimizacją dzieci. Zdaniem badanych z tej grupy wykorzystywanie seksualne dzieci występuje zarówno w rodzinach podwyższonego

ryzyka, jak i w rodzinach o wysokim statusie społecznym. Różnica między tymi grupami społecznymi polega na tym, że wykorzystywanie seksualne dzieci rozpoznaje się częściej w rodzinach wysokiego ryzyka niż w rodzinach o wysokiej pozycji społecznej. Te drugie są w stanie ukrywać takie informacje dzięki dużemu kapitałowi społecznemu. Na podstawie swoich praktycznych doświadczeń badani stwierdzili również, że dzieci (zwłaszcza chłopcy) o podwyższonym poziomie seksualizacji zachowań częściej padają ofiarą wykorzystywania. Innym zagadnieniem poruszonym w drugiej grupie fokusowej było wykorzystywanie seksualne dzieci przez inne dzieci.

Rodzice skupiali się na ogólnym profilu psychologicznym ofiar wykorzystywania, nie na ich charakterystyce społeczno-demograficznej. Podobnie, jak w wypadku innych form wiktyimizacji, ofiara wykorzystywania seksualnego jest często słabsza, bardziej bezbronna, niepewna siebie i niezdolna do obrony. Z drugiej strony, badani wyrazili opinię, że niektóre ofiary prowokują wykorzystywanie seksualne swoim zachowaniem (np. zachowują się w wyzywający, prowokacyjny sposób) i przyciągają potencjalnych sprawców. Warto zauważyć, że omawiając profil ofiar, członkowie tej grupy częściej podawali przykłady dziewczyn niż chłopców.

Cechy sprawcy: Zdaniem wszystkich badanych, dzieci często są krzywdzone przez osoby ze swego najbliższego otoczenia: ojców, matki, partnerów życiowych rodziców, ojczymów, rodziców zastępczych, braci oraz innych krewnych. Według członków pierwszej grupy fokusowej sprawcami wykorzystywania seksualnego dziewczyn w wieku 11–14 lat są często osoby z zewnątrz (dorośli i osoby nieletnie). Dzieci mieszkające

w placówkach opiekuńczych częściej padają ofiarą wykorzystywania seksualnego, którego sprawcami są inne dzieci z tej samej placówki.

Badani z grupy drugiej zauważyli, że jeśli sprawca nie żyje w najbliższym otoczeniu dziecka, to próbuje „obłaskawić” dziecko w sposób zależny od jego wieku (młodsze dzieci są kuszone zabawkami, a starsze – filmami wideo i materiałami pornograficznymi) albo ucieka się do gróźb i szantażu. Sprawcy starają się nawiązać intymną relację z ofiarą.

Rozmawiając o sprawcach wykorzystywania seksualnego dzieci, rodzice opierali się przede wszystkim na informacjach przekazywanych przez media. Mówili o sprawcach wykorzystywania seksualnego, którym dzieci ufają i z którymi spędzają czas, takich jak znajomi rodziców, nauczyciele i duchowni. Podczas dyskusji wyrażono opinię na temat profilu psychologicznego sprawcy wykorzystywania. Zakłada się, że osoby, które dopuszczają się wykorzystywania seksualnego dzieci, w przeszłości same padły ofiarą tej formy krzywdzenia. Z jednej strony przekształcenie się ofiary w sprawcę wskazuje, że pewne modele zachowania są wyuczone, a z drugiej można to wyjaśnić przez odwołanie się do mechanizmu kompensacji, który umożliwia ofierze wzięcie odwetu za swoje bolesne doświadczenia.

Przyczyny wykorzystywania seksualnego dzieci: Badani z pierwszej i drugiej grupy fokusowej wskazali podobne przyczyny wykorzystywania seksualnego dzieci. Podsumowując opinie respondentów, **następujące czynniki mogą prowadzić do wykorzystywania seksualnego dzieci:**

- problemy zdrowotne, zaburzenia psychiczne sprawcy;
- dążenie do dominacji wśród dorastających młodych ludzi (zwłaszcza w placówkach opiekuńczych, w których wykorzystywanie seksualne jest uważane za formę przemocy rówieśniczej lub poniżania drugiej osoby, a także styl życia);
- wykorzystywanie seksualne jako wyuczone zachowanie (uważa się, że sprawcy często w przeszłości sami doświadczyli wykorzystywania seksualnego);

- styl życia rodzin z grupy ryzyka (nadużywanie alkoholu, prostytutka dziecięca uprawiana z powodu niewystarczających dochodów rodziny);
- publiczna prezentacja treści seksualnych;
- jakość relacji w rodzinie (gdy potrzeby bliskości, czułości, opieki i uwagi dziecka są niezaspokojone, a sprawca potrafi to wykorzystać);
- bezkarność sprawcy;
- stereotypy rozpowszechnione wśród dorastających dziewczyn (promujące ich przyzwolenie lub inicjatywę w kontaktach seksualnych, prowokację).

Rozmawiając o wykorzystywaniu seksualnym, badani z trzeciej grupy fokusowej (rodzice) poświęcili dość dużo czasu zagadnieniu molestowania seksualnego w szkole, do którego – ich zdaniem – przyczynia się zachowanie samych uczniów. Oprócz pojedynczego przypadku wykorzystywania seksualnego dziecka (kiedy to jedna uczennica „wynajęła” grupę chłopców, żeby zgwałcili inną dziewczynę), badani podawali najczęściej przykłady bezpośredniego i pośredniego molestowania seksualnego przez nauczycieli. Zjawisko to – zdaniem rodziców – często przybiera formę komplementów prawionych dziewczętom przez mężczyzn (zwłaszcza nauczycieli wychowania fizycznego), czułych gestów i dwuznacznych uwag pod ich adresem. Uczestnicy dyskusji doszli jednak do wniosku, że czasami dziewczyny celowo prowokują takie zachowania nauczycieli dla własnej korzyści (np. wyższej oceny) – tak więc odpowiedzialność za takie zdarzenia ponoszą zarówno nauczyciele, jak i uczennice. W tej dyskusji poruszono zatem dwa istotne aspekty problemu: po pierwsze, cienką granicę między przyjacielskim, serdecznym zachowaniem nauczyciela i zwykłą ludzką czułością, a molestowaniem seksualnym; po drugie, prowokacyjne zachowania uczniów (zwłaszcza dziewczyn). Respondenci doszli do wniosku, że uczucia dziecka – czyli, to, jak ono samo spostrzega daną sytuację – mogą stanowić podstawowe kryterium różnicujące.

Kiedy członków grup fokusowych zapytano o to, **kto zgłasza przypadki wykorzystywania**

seksualnego dzieci organom ścigania, badani z pierwszej grupy odpowiedzi, że czynią to przede wszystkim osoby mające kompetencje zawodowe niezbędne do rozpoznawania takich przypadków – pracownicy socjalni, pedagodzy, personel medyczny oraz pracownicy żłobków i przedszkoli. Czasami przypadki wykorzystywania zgłaszają same dzieci (zwłaszcza te, które nie żyją w rodzinach z grup ryzyka i które doświadczają pojedynczych incydentów krzywdzenia, a nie ciągłego, długotrwałego wykorzystywania seksualnego). Członkowie drugiej grupy zwrócili uwagę na to, że przypadki wykorzystywania seksualnego przez sprawcę z najbliższego otoczenia dziecka zwykle są zgłaszane przez osoby z zewnątrz (pracowników socjalnych, nauczycieli). Można z tego wnioskować, że najbliższe otoczenie dziecka często stara się ukryć fakt wykorzystywania.

Najważniejsze problemy w obszarze wykorzystywania seksualnego dzieci: Duża część przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci nie zostaje zgłoszona organom ścigania, dlatego w prezentowanym badaniu próbowano ustalić, **jakie działania mogą się przyczynić do bardziej efektywnego rozpoznawania przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci.** W trakcie dyskusji na temat zwiększenia efektywności wykrywania takich przypadków członkowie pierwszej grupy fokusowej mówili o konieczności lepszego przygotowania specjalistów i zwiększania świadomości społecznej dotyczącej zjawiska wykorzystywania seksualnego wskazując na:

- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej wykorzystywania seksualnego dzieci, rozpowszechnianie informacji na temat rozpoznawania tego zjawiska
- lepsze przygotowanie (przeszkolenie) specjalistów pracujących z dziećmi (zwłaszcza nauczycieli, pedagogów i psychologów, z którymi dzieci spędzają dużo czasu), które pozwoliłoby im skuteczniej rozpoznawać przypadki wykorzystywania. Ci specjaliści powinni uczestniczyć w szkoleniach w zakresie rozpoznawania wykorzystywania seksualnego; należy także stwarzać im okazje do współpracy i konsultowania się z różnymi instytucjami,

które zajmują się przypadkami wykorzystywania seksualnego dzieci;

- zwiększanie motywacji specjalistów do pracy z dziećmi, do interesowania się ich życiem poza szkołą; zmniejszenie obciążenia zadaniami administracyjnymi (pracą papierkową), zwłaszcza w wypadku pracowników szkół, dzięki czemu mogliby oni poświęcać więcej uwagi dzieciom.

Badani z drugiej grupy fokusowej podkreślali przede wszystkim konieczność skoncentrowania się na przyczynach, a nie na skutkach wykorzystywania seksualnego. Rozmawiając o środkach, które umożliwiłyby skuteczniejsze rozpoznawanie przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci, druga grupa dyskusyjna kładła nacisk nie tylko na lepsze przygotowanie specjalistów; podkreślała także istotne znaczenie zwiększania świadomości dzieci i podejmowania działań profilaktycznych, takich jak:

- identyfikacja i monitorowanie dzieci z grup ryzyka;
- poprawa sytuacji ekonomicznej kobiet i działania na rzecz ich niezależności ekonomicznej (zakłada się, że dzięki niezależności ekonomicznej kobiety uniezależnią się od sprawców, a co za tym idzie – będą miały więcej odwagi, aby otwarcie mówić o problemach w rodzinie oraz dostrzegać sygnały wykorzystywania seksualnego swoich dzieci i prawidłowo na nie reagować);
- zmiana sposobu, w jaki organy ścigania i wymiar sprawiedliwości traktują ofiary wykorzystywania seksualnego (unikanie wiktyimizacji wtórnej i pośredniej, m.in. dalszego stresu spowodowanego przez postępowanie przedprocesowe; ofiara powinna zostać przesłuchana tylko raz i nie powinna uczestniczyć w kolejnych etapach dochodzenia);
- zapewnienie dziecku bezpieczeństwa (aby ochronić ofiarę przed dalszym krzywdzeniem fizycznym, a zwłaszcza emocjonalnym);
- poradnictwo, zapewnienie pomocy nie tylko ofiarom, ale także członkom ich rodziny (zwłaszcza matce);

- edukacja seksualna (przekazywanie informacji na temat „prawa do własnego ciała”, tożsamości dziecka, dobrego i złego dotyku – taka wiedza pomogłaby dzieciom chronić swoje ciało i właściwie reagować na molestowanie).

Członkowie wszystkich grup fokusowych twierdzili stanowczo, że **pomoc psychologiczna** ma decydujące znaczenie dla ofiar wykorzystywania seksualnego, przyznając jednak, że dostępna dzisiaj pomoc psychologiczna jest niewystarczająca. Zdaniem profesjonalistów z pierwszej grupy we wszystkich instytucjach pracujących z dziećmi – przedszkolach, szkołach i organach ścigania – jest za mało psychologów. Według badanych z drugiej grupy największym problemem jest ciągłość pomocy psychologicznej. Dziecko, które padło ofiarą wykorzystywania, potrzebuje pomocy długotrwałej, a nie tylko doraźnej. Respondenci zwrócili też uwagę na fakt, że pomocy psychologicznej potrzebują również rodziny ofiar, a zwłaszcza matki. Ponieważ członkowie tej grupy fokusowej uważali, że wykorzystywanie seksualne jest skutkiem wyuczonego zachowania, podkreślali, iż pomocy należy udzielać nie tylko ofiarom, ale także sprawcom wykorzystywania. Badani z trzeciej grupy kładli nacisk na fakt, że pomocy psychologicznej powinni udzielać nie tylko profesjonaliści. Osoby bliskie dziecku powinny je wysłuchać i pomóc mu w poradeniu sobie z potencjalnymi skutkami wykorzystywania.

W trakcie dyskusji na temat **prawnego uregulowania wykorzystywania seksualnego** respondenci z drugiej grupy fokusowej doszli do wniosku, że na Litwie istnieją regulacje prawne dotyczące tego problemu, jednak nie są one odpowiednio stosowane. Według badanych zapewnienie wszechstronnych ram prawnych wymaga ustawodawstwa, które opisuje nie tylko kary, ale także alternatywne środki podejmowane wobec sprawców (programy korekcji zachowania i budowania kompetencji); podobne środki powinny być wykorzystywane w przypadkach krzywdzenia emocjonalnego (uważa się, że przemoc psychiczna może być formą krzywdzenia poprzedzającą wykorzystywanie seksualne). Należy także

zapewnić ofiarom wykorzystywania seksualnego darmową, kompetentną pomoc prawną. Dotyczy to zwłaszcza rodzin z grup ryzyka, które często nie mają wystarczających zasobów finansowych, aby opłacić usługi prawne. Rodzice nie wyrazili opinii na temat pomocy prawnej w przypadkach wykorzystywania seksualnego, ponieważ nie mieli do czynienia z tym zagadnieniem. Uważali przy tym, że brak wiedzy prawnej – np. o tym, do kogo można się zwrócić o pomoc i nieznanomość procedur prawnych – może być jedną z przyczyn, z jakich rodzice nie zgłaszają takich przypadków organom ścigania.

Profilaktyka wykorzystywania seksualnego dzieci: Podczas dyskusji o metodach zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci, pierwsza grupa wyraziła opinię, że na szczególną uwagę zasługują dzieci mieszkające w placówkach opiekuńczych. Jeśli chodzi o profilaktykę wykorzystywania seksualnego w takich placówkach, badani wymienili następujące działania jako najważniejsze środki zapobiegania temu zjawisku: edukowanie dzieci na temat wykorzystywania seksualnego; uświadamianie dzieciom, że ofiara (dziecko) nie ponosi winy za wykorzystywanie i nie powinna się wstydić ani obawiać ujawnienia takich doświadczeń; poprawa kompetencji specjalistów (zwłaszcza psychologów) niezbędnych do rozpoznawania przypadków wiktyimizacji i do skutecznego zachęcania dzieci do mówienia o takich doświadczeniach. Następujące środki profilaktyczne, które obecnie są wprowadzane w życie, zostały pozytywnie ocenione przez badanych: wizyty policjantów w szkołach i przekazywanie informacji na temat potencjalnych zagrożeń w internecie; rozsyłanie do rodzin i szkół ulotek zawierających informacje i dane kontaktowe przydatne w sytuacji, gdy ktoś podejrzewa lub wie, że jakies dziecko padło ofiarą wykorzystywania; wykłady i prelekcje na temat praw dzieci wygłaszane przez przedstawicieli organizacji zajmujących się tą problematyką.

Członkowie drugiej grupy fokusowej wymienili następujące środki profilaktyczne:

- ściganie sądowe sprawców wykorzystywania seksualnego i dbałość o to, aby sprawcy

- nie uniknęli kary (byłby to najlepszy czynnik odstrasżający innych potencjalnych sprawców);
- dbałość o upublicznianie statystyk dotyczących wykorzystywania i konkretnych przypadków (bez ujawniania tożsamości ofiary i sprawcy);
- pomoc specjalistom pracującym z dziećmi, które doświadczyły wykorzystywania seksualnego;
- budowanie sieci współpracy między instytucjami i specjalistami;
- długoterminowe finansowanie specjalistów, a nie krótkie projekty;
- zatrudnienie psychologów i pracowników socjalnych we wszystkich szkołach (powinni oni świadczyć pomoc zarówno dzieciom, które doświadczyły wiktyimizacji, jak i sprawcom);
- zmniejszenie obciążenia nauczycieli pracą (tak aby mogli poświęcać więcej czasu na komunikowanie się z dziećmi).

Członkowie drugiej grupy podkreślili istotne znaczenie ciągłości działań profilaktycznych (zamiast doraźnych, krótkoterminowych inwestycji).

Do najważniejszych środków profilaktyki wykorzystywania seksualnego dzieci, wymienionych przez rodziców, należało monitorowanie, kontrola i edukacja. Działania te powinny być realizowane we wszystkich instytucjach/obszarach istotnych dla dzieci: w rodzinach, przedszkolach/szkołach i w sferze publicznej.

Wnioski

Podsumowując wyniki badania wiktyimizacji dzieci przeprowadzonego na Litwie, można sformułować następujące wnioski:

- Różne doświadczenia zawodowe, praktyczne i osobiste członków grup fokusowych zdefiniowały różnicowanie ich świadomości i opinii w dyskusji o problemie wiktyimizacji dzieci. Profesjonaliści z instytucji i organizacji pozarządowych mówili przede wszystkim o problemach wiktyimizacji dzieci, z którymi

- Rodzina jest najważniejszą „instytucją”, w której należy monitorować i kontrolować sytuację dzieci. Rodzina powinna zachęcać dziecko do dzielenia się codziennymi doświadczeniami, uczuciami itp.; rodzina musi też sprawować nadzór nad aktywnością dziecka w internecie.
- Szkoła pełni funkcję edukacyjną. Niezwykle ważne jest angażowanie dzieci w rozmowy i dyskusje na tematy związane z wykorzystywaniem seksualnym, organizowanie imprez tematycznych i zapraszanie do szkół różnych specjalistów.
- W opinii rodziców niezwykle ważne są reklamy społeczne w publicznych kanałach komunikacji. Reklamy społeczne zwykle zapadają w pamięć i są bardzo przekonujące. Istotne i skuteczne są również prezentowane w mediach ogólne dyskusje na tematy związane z wykorzystywaniem seksualnym

Na poziomie instytucjonalnym szczególnie ważna jest, zdaniem rodziców, współpraca. Zapobieganie wykorzystywaniu seksualnemu dzieci powinno być zadaniem Urzędu ds. Ochrony Praw Dziecka, Ministerstwa Edukacji i Nauki, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, szkoły i pedagogów społecznych. W opinii rodziców aktualne działania niektórych instytucji skupiają się na eliminacji skutków wykorzystywania, a nie na profilaktyce. Badani wskazali szkołę jako główną instytucję odpowiedzialną za realizację rozmaitych działań informacyjnych.

spotykają się w praktyce zawodowej. Rodzice odwoływali się do doświadczeń swoich dzieci oraz informacji przekazywanych przez media. Rodzice na ogół mówili o problemach występujących w szkole. W dyskusji na temat kwestii związanych z wiktyimizacją dzieci podkreślali odpowiedzialność personelu szkolnego za przeciwdziałanie temu zjawisku. Tymczasem grupa złożona z pracowników szkół i przedstawicieli organizacji pozarządowych kładła

nacisk na brak kompetencji rodzicielskich zarówno w rozpoznawaniu, jak i zapobieganiu wiktymizacji, bądź wskazywała brak umiejętności rodzicielskich jako jedną z głównych przyczyn wiktymizacji dzieci.

- Wszyscy badani zgodzili się co do tego, że na Litwie zjawisko wiktymizacji dzieci jest bardzo rozpowszechnione (za najczęstsze formy wiktymizacji uznali krzywdzenie psychiczne i zaniedbywanie). Oczywiście nie sposób określić skali tego zjawiska z dużą dokładnością ze względu na wysoki stopień latencji (utajenia przypadków wiktymizacji). Trzeba jednak podkreślić, że społeczny system wartości przyczynia się do rozpowszechnienia wiktymizacji dzieci na Litwie i do coraz wyższego poziomu latencji. Problem wiktymizacji dzieci spostrzegany jest jako odzwierciedlenie warunków i relacji panujących w społeczeństwie oraz konsekwencję dużej tolerancji krzywdzenia (zwłaszcza psychicznego/emocjonalnego). Krzywdzenie wśród dzieci jest efektem naśladowania relacji między dorosłymi przez proces uczenia się. Czasami krzywdzenie staje się zwyczajną, codzienną formą interakcji.
- Wykorzystywanie seksualne dzieci jest jedną z najtrudniejszych do rozpoznania form wiktymizacji. Badania wykazały, że te trudności determinowane są takimi czynnikami, jak: zachowywanie w tajemnicy incydentów wykorzystywania seksualnego w rodzinie; chęć chronienia sprawcy; groźby pod adresem dziecka; poziom dojrzałości dziecka i jego niezdolność do zinterpretowania tego, co je spotkało, jako wykorzystywania (niektóre dzieci zaczynają doświadczać wykorzystywania już w wieku 4 lat); doświadczane przez dziecko poczucie winy i wstydu. Sprawcami wykorzystywania seksualnego są często osoby z najbliższego otoczenia dziecka. Tak więc środowisko, które powinno zapewniać dziecku bezpieczeństwo, może być źródłem największego zagrożenia. Zastanawiając się nad zwiększeniem wykrywalności przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci,

uczestnicy badania proponowali działania mające na celu podnoszenie świadomości dzieci, poprawę sytuacji ekonomicznej kobiet w społeczeństwie, lepsze przygotowanie specjalistów pracujących z dziećmi oraz zwiększanie świadomości społecznej dotyczącej zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci. Podkreślili jednak, że jeszcze więcej uwagi należy poświęcić profilaktyce wykorzystywania seksualnego dzieci (zwłaszcza krzywdzenia dzieci z grup ryzyka, np. mieszkających w placówkach opiekuńczych). Monitorowanie, kontrola i edukacja dzieci są środkami, które należy podejmować w rodzinie, w szkole i przez publiczne kanały komunikacji (reklamy społeczne). Ważnymi działaniami prewencyjnymi są też: ściganie sądowe sprawców przestępstw seksualnych, upublicznianie przypadków wykorzystywania seksualnego i statystyk dotyczących tego zjawiska, współpraca między specjalistami oraz zmniejszenie ich obciążenia pracą i ulepszenie systemu finansowania.

Jak pokazały wyniki badań, dzieci najczęściej doświadczają różnych form krzywdzenia w swoim najbliższym otoczeniu, dlatego niezwykle ważne jest opracowanie i wdrożenie stosownych środków interwencyjnych i profilaktycznych – przede wszystkim zwiększanie świadomości i wiedzy dzieci na temat wykorzystywania seksualnego oraz poświęcanie większej uwagi dzieciom z grup ryzyka, np. dorastających w rodzinach wysokiego ryzyka lub placówkach opiekuńczych. Według badanych z Litwy, aby skutecznie zapobiegać wiktymizacji dzieci, należy postrzegać ten problem w szerszym kontekście. Zamiast zajmować się poszczególnymi problemami dzieci i rodzin z grup ryzyka, należy starać się rozwiązać problem mieszkań socjalnych, zrewidować system świadczeń socjalnych i tworzyć programy rozwijania umiejętności rodzicielskich. Uczestnicy badania podkreślali też, że środki profilaktyki wykorzystywania seksualnego dzieci – między innymi monitorowanie, edukacja i kontrola – powinny być realizowane nie tylko w rodzinie czy szkole, ale także w publicznych kanałach komunikacji (np. reklamy społeczne).

Bibliografia

- Albanese, J.S. (2002). *Criminal Justice. Second Edition*. United States of America: Allyn and Bacon
- Finkelhor, D. (2007). *Developmental Victimization: The Comprehensive study of Childhood Victimization*. W: R.C. Davis, A.J. Lurigio, S. Herman (red.), *Victims of Crime*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Justickaja, S., Ūselė, L., Kalpokas, V. (2008). 13–15 metų amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje. *Teisės problemos*, 4(62), 67–108 (Errata: *Teisės problemos*, 2009, 1(63), 123).
- Paramos vaikams centras (2010). *Seksualinė prievarta prieš vaikus iš globos institucijų. Tyrimo ataskaita*.
- Uscila, R. (2008). Moksleivių viktimizacijos patirtis Lietuvoje. *Teisės problemos*, 1(59), 92–102.
- Uscila, R. (2005). *Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje: mokslinis-metodinis leidinys*. Vilnius: Mokslo aidai.
- Vito, G.F., Maahs, J.R., Holmes, R.M. (2007). *Criminology: Theory, Research, and Policy*. Sudbury: Jones and Bartlett Publishers.

Child victimization in Lithuania

The paper presents findings of a qualitative study of child victimization in Lithuania. The goal of the study, conducted using the focus group methodology, was to evaluate the awareness, attitudes, and beliefs about child victimization in Lithuania in various social groups. A special area of interest and detailed analysis was the problem of child sexual abuse.

KEYWORDS:

CHILDREN, VICTIMIZATION, VIOLENCE, SEXUAL ABUSE

CYTOWANIE:

Giedrytė, R., Žukauskaitė, J. (2013). Wiktimizacija dzieci na Litwie. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(4), 27–39.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne Bez utworów zależnych 3.0 Polska.